

KOVÁCS ESZTER KATALIN

Mozaikok Kiskos István (1874–1945) szombathelyi polgármester életéből

2. RÉSZ

Közellátás – A háború utáni nehézségek

Az élelmiszer és iparcikkek árának folyamatos emelkedése miatt 1920. március végén a városi tanács árvizsgáló bizottságot állított fel, amelyben a kereskedelem és az ipar minden szakmája képviseltette magát. A bizottság létrehozásáról értesítették a kereskedelemügyi minisztert. Elnöke maga a polgármester lett. A Vasvármegye közlése szerint „A bizottság megalakulását a városi tanács és a polgármester részéről a legjobb akaratu segíteni akarás megnyilvánulásának tartjuk. De ép azért kötelességünk megkérdezni segít-e a bajokon, le tudja-e szorítani az árakat az iparosok, kereskedők, gazdák stb. szóval az eladóknak ez a kizárólagos képviselése, amelyben egyetlen egy tagot sem juttattak a másik félnek, a fogyasztó közönségnek? Alig hisszük. Más részről meg erős a meggyőződésünk, hogy minden bizottságnál nagyobb haszna lesz, ha a nemzetgyűlés által hozandó törvény alapján bottal verik bele az uzsorásokba a felebaráti szeretetet és a becsületet.”¹

1920. április 8-án tartották a városi közgyűlést, amelyen nagyon fontos kérdések kerültek tárgyalásra.² A napirend előtt Babics István gyógyszerész felszólalását

hallgatták meg, aki számonkérte a polgármestert, hogyan lehetséges, amíg a város keresztény lakossága havi 65 dkg lisztet kap, addig a zsidók laskára 1 vagon³ búzát. Majd a szabadkőműves páholy házának kérdését vetette fel, nem lehetne-e, hogy átveszi a város, hiszen a bérleti díjat az azt használó katonaság nem tudja kinek fizetni, végül a magas moziárak leszállításáról és az árvizsgáló bizottság problémáiról beszélt. Ezt követően Kiskos István vázolta a közéletmezési helyzetet, majd Horváth Dezső, a közéletmezési hivatal vezetője válaszolt az interpellációra: azt a búzát április 20-ig kapták kölcsön, majd vissza kell adniuk lisztben és korpában. Ígéretet tett a polgármester arra, ha a katonaság elhagyja szabadkőműves páholy helyiségét, akkor felveszi a kapcsolatot a ház tulajdonosaival. A moziárakkal kapcsolatban beszélt a rendőrtanáccsossal, az árvizsgáló bizottságokra vonatkozó kifogás pedig tárgytalan, hiszen az ipari és kereskedelmi albizottságok napokon belül megkezdik munkájukat.⁴

Az 1920. július 12-ei közgyűlésen a város úgy határozott, hogy a következő évi ellátás biztosítása érdekében memorandumban fordul a kormányhoz, amelyben kéri:

1 Árvizsgálóbizottság Szombathelyen. = Vasvármegye (továbbiakban: Vvm.), 1920. márc. 23. 3. p.

2 Városi közgyűlés. = Vvm., 1920. ápr. 3. 4. p.

3 1 vagon = 10 tonna, 1 t = 1000 kg.

4 Szombathely város közgyűlése. = Vvm., 1920. ápr. 9. 2. p.

- a közellátásra jogosult, 25.000 koronánál kevesebb jövedelemmel rendelkezők a város a beszolgáltatandó adógabonából kedvezményesen megvásárolhassák az egész éves szükségletet,
- terjessze ki a közéletmezési miniszter Szombathelyre is a törvényhatósági jogú városoknak adott azon lehetőséget, hogy a 25.000 koronánál nagyobb jövedelemmel rendelkezők részére is kedvezményes áron lehessen gabonát juttatni,
- a gabona szabad forgalmát addig ne állítsák vissza a vármegyében, amíg a holdanként beszolgáltatandó adógabona nincs összegyűjtve.⁵

1920 nyarára már a tejjelállítás is komoly gondot okozott. A városba ugyanis a környező településekről, körülbelül 20 km-es körzetből szállították be a tejet. A 35.000 lakosra 3500–4000 liter tej jutott, amelynek azonban nagy része a csecsemőknek, a kórházaknak és más közintézményeknek ment, így a maradékért komoly harcok folytak. Néhány településről, mint Olad, Gyöngyösszöllős,⁶ Nagygenecs (ma: Gencsapáti), a gazdák szállították be és adták el a tejet, de előfordult az is, hogy maguk a vásárlók mentek ki a gazdához tejet venni. A Vasvármegye a vásárlások megszüntetésében látta a megoldást, illetve a városi tejjelállítás centralizálásában.⁷

A háború után a város a szenet a Weisz cégen keresztül szerezte be. A Vasvármegye értesülése szerint azonban az ára jóval több, mint más városokban.⁸

5 Szombathely jövő évi ellátása. = Vvm., 1920. júl. 13. 1. p.

6 Oladot 1950-ben, Gyöngyösszöllőst 1933-ban csatolták Szombathelyhez. Kovacsics József: Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 4. Vas megye. Bp., 1993. (továbbiakban: Kovacsics, 1993.) 122., 232. p.

7 Szombathely tejjelállítása. = Vvm., 1920. aug. 1. 2. p.

8 Utazás a városi szén körül. = Vvm., 1920. febr. 22. 1. p.

1920. november 10-én tartott közigazgatási bizottsági ülés fő témája a tűzifa kérdése lett. Annak ellenére, hogy Vas vármegye Csonka-Magyarország egyik erdőben bővelkedő területe, Szombathelyen mégsem állt rendelkezésre elegendő a tűzifa, mert a budapesti kereskedők akár kétszeres áron is felvásárolták a fát. Szombathely a sitkei erdőben szeretett volna kényszerkitermelést végezni, de erre nem kapott még engedélyt.⁹ 1920 decemberére Szombathelyen elfogyott a tűzifa.¹⁰

1920. szeptember 28-án tartotta a Légszesz Világítási Társulat utolsó ülését, amelyen a társaság feloszlott, mivel szén hiánya miatt 1919 januárjától az üzem szünetelt, s így nem tudta teljesíteni a feladatát, vagyis Szombathely városát gázzal ellátni. A Társulat 3.500.000 korona értékű vagyonát eladta Szombathely városának, melyet háramlási jog illetett meg, így részvényesenként 700 koronát fizetett ki a részvényeseinek. A városnak lehetősége nyílt a gázgyár üzembe helyezésére, amelyet akár már októbertől előirányzott a Vasvármegye.¹¹ A gázgyár üzembehelyezéséhez a Székesfehérvári Gázművek Igazgatóságánál vásároltak 15 vagon porosz szenet, valamint 3 millió korona folyószámlakölcsönt vettek fel.¹²

A továbbiakban Kiskos István polgármesteri pályájának két nagy beruházását emelem ki, amelyeket már a meghirdetett programja is tartalmazott, és szükségességükre a világháború még inkább felhívta a figyelmet.

9 Miért nincs fája Szombathelynek? = Vvm., 1920. nov. 11. 2. p.

10 A szombathelyi fatelepeken ... = Vvm., 1920. dec. 8. 2. p.

11 A város átvette a gázgyárat. = Vvm., 1920. szept. 29. 2. p.

12 Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL) Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: VaML) Szombathely város képviselő-testületének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (továbbiakban: Szv. Közgy. jkv.), 1921. április 7. 54/1921. 437–440. p.

Kórház

A képviselő-testület az 1925. április 2-án tartott ülésén mondta ki, hogy a városi közegészségügyi ellátás, a különböző fertőző betegek elkülönítése miatt elengedhetetlen a kórház fejlesztése és bővítése. Az anyagiak még kérdésesek voltak, viszont a kölcsön felvétele feltétlenül szükségesnek tűnt. A tervek szerint a gyerekkórház telkén épült volna az új kórház,¹³ amelyet 1923. december 19. és 1924. január 11. között vett ideiglenes kezelésébe a Vas vármegyei közkórház.¹⁴ Az építési költségekhez Szombathely rendezett tanácsú város képviselő-testülete 25 millióval járult hozzá.¹⁵ Év végére kiderült, hogy a tervpályázat alapján az építési költségek 75 millió koronáról közel 134 millió koronára emelkedtek, ezért a város is úgy döntött, hogy további 19 millió koronát tesz hozzá a költségekhez.¹⁶

1926 februárjában már folytak az új közkórház építkezési munkái.¹⁷ A törvényhatósággal tulajdonrészesezéssel kívánták megépíteni: a város ehhez beadta a gyerekkórházat. A vállalt kötelezettség teljesítését azonban feltételekhez kötötte a városi képviselő-testület. E szerint:

- az új kórház a gyerekkórház és az azzal szomszédos, Gyöngyös patakon túli területen épül, amelyet a vármegye saját költségén szerezzen meg,
- a kórház a vármegye és a város közös, egyenlő arányú tulajdona, 580 ágy befogadóképességgel fog rendelkezni,

- az összes átalakítási, építési, berendezési költségekről a vármegye gondoskodik,
- az új költségek 50.000 millió koronát nem haladhatják meg, ennek fele részét a kormány államsegélyként utalja ki,
- a vármegyét és Szombathely várost az államsegélyen felül maximum 25.000 millió korona költség terheli közösen,
- ha nem kellene ennyi összeg, akkor a megtakarításon fele-fele arányban osztozik a város és a vármegye,
- a város a beruházási kölcsön ráeső részét bármikor kifizetheti,
- a gyerekkórház átadásával a város a költségek egy részét teljesítette, a többit akkor adja, ha az állami segély és a vármegye része már teljes egészében felhasználódott,
- ha a költségek fedezésére a vármegye adót vet ki, az a szombathelyiekre nem vonatkozik.¹⁸

A kórház építési költségeihez a tervek szerint tehát 9500 millió koronát Szombathely városa, 15.500 koronát a vármegye adott volna, a többi összeg pedig államsegélyből lett volna fedezve.¹⁹ Március végén már arról adtak hírt, hogy Vass József népjóléti miniszter ígéretet tett, hogy még 1926-ban 9 milliárdot utal ki a közkórház építésére, a fennmaradó összeg pedig a következő évben érkezik.²⁰ Az április eleji közgyűlésen elhatározták, amennyiben ez az államsegély nem, vagy kisebb mérték-

13 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1925. április 2. 52/1925. 125–129. p.

14 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1924. február 7. 20/1924. 57–59. p.

15 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1925. június 27. 93/1925. 213. p.

16 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1925. december 3. 168/1925. 399–400. p.

17 Szombathelyen építik fel a vidék legnagyobb közkórházát. = Nemzeti Újság (továbbiakban: NÚ), 1926. febr. 27. 4. p.

18 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1926. február 4. 7/1926. 18–24. p.

19 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1926. április 1. 75/1926. 137–138. p.

20 Kilenc milliárd a szombathelyi közkórházra. = Pesti Hírlap (továbbiakban: PH), 1926. márc. 23. 10. p.

ben érkezne, úgy anélkül, vagy a rendelkezésre álló összegből valósítják meg.²¹

1927 márciusában az építkezési munkálatok a legjobb ütemben haladtak, a téli időjárás is kedvezett.²² Májusban az elmebeteg pavilon már elkészült, a főépület munkálatai is lassan befejeződtek. Problémát jelentett viszont, hogy a legkorszerűbb vízvezeték, csatornázási és fűtési eljárás akkora összeget tett volna ki, amelyet képzelenség volt előteremteni, hiszen mind a város, mind a vármegye a legtöbbet, amit adhatott, beletette az építkezésbe. A népjóléti minisztertől a felajánlott 26 milliárd koronából 9250 milliót kaptak meg, 3625 millió közvetlen tőkében, 5625 millió kölcsön formájában, ezért az építkezés mielőbbi befejezése miatt elhatározták, hogy felkéri a miniszter urat a további összeg gyors folyósítására.²³ A plusz költségek miatt a gazdasági melléképületeket nem tervezték megépíteni, ezeket az üzemeket a szuterénban helyezték el.²⁴

Időközben kiderült, hogy a tervezett 50 milliárd nem lesz elegendő a kamatvesztés miatt. Az építkezést 54 milliárdra becsülték, a város Kiskos szerint a rá eső különbözetet megadja. Viszont nagy szükség mutatkozott az állami segély mielőbbi utalására is, ezért Vass József népjóléti miniszterhez fordultak.²⁵

A kórházi fűtés, vízvezeték, csatornázás, gőzfűző, gőzmosó és gazdasági épü-

letek berendezését Tóth Imre és társa budapesti cég végezte 634.092 pengőért azzal a kikötéssel, hogy részben szombathelyi iparosokat kellett foglalkoztatnia. A kazánház felszerelését Schliedl Nicholson budapesti gépgyár kapta 314.697 pengőért. A kórházi épület eszközökkel való ellátását 2–3 milliárdra becsülték, ezért úgy döntöttek, hogy a gyermekkórház épületét egyelőre nem alakítják át.²⁶

A közkórházi bizottság novemberi ülésén dr. Pető Ernő főorvos bejelentette, hogy Vass József elképzelése szerint az elmebeteg részére egy munkatelepet, kertészetet szándékoznak kialakítani. Egyben értesítette a bizottságot arról is, hogy a közkórház telkét északi irányba bővíteni kell. Ezt pedig a Tejház-malom telkének megvásárlásával, szükség esetén annak kisajátításával lehet elérni.²⁷

A kórház élelmezésének biztosítása miatt a város és a vármegye megvásárolta a Kubinszky-féle ingatlant.²⁸ A terület bővítése a Nagykörút északra történő eltolását, és a Gyöngyösön egy új betonhid felállítását hozta magával.²⁹

1929 februárjában sorra nyitották meg az osztályokat, s helyezték állásba az új orvosokat. A vármegye a február 18-án tartott közgyűlésen döntött egy-egy új orvos felvételéről a gümőkóros, valamint a bőr- és bujakóros osztályra.³⁰

Az új szombathelyi közkórházat 1929. szeptember 1-jén avatta fel Horthy Miklós, felesége és Vass József népjóléti miniszter,

21 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1926. április 1. 75/1926. 137–138. p.

22 Helyi közügyek. A közkórházi bizottság ülése. = Vvm., 1927. márc. 12. 4. p.

23 MNL VaML Vas vármegye törvényhatósági bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (továbbiakban: Vvm. Közgy. jkv.), 1927. május 16. 238. kgy. 8706/1927. 94–95. p.

24 Változott tervek alapján készül el az új közkórház. = Vvm., 1927. márc. 16. 4. p.

25 Helyi közügyek. Ötvennégy milliárdba kerül a közkórház. = Vvm., 1927. aug. 3. 2. p.

26 MNL VaML Vvm. Közgy. jkv., 1927. szeptember 19. 500. kgy. 18656/1927. 94–95. p.

27 Helyi közügyek. A közkórházi bizottság ülése. = Vvm., 1927. nov. 25. 4. p.

28 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1927. december 1. 224/1927. 553–555. p.

29 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1928. szeptember 20. 197/1928. 328–329. p.

30 MNL VaML Vvm. Közgy. jkv., 1929. február 18. 19. kgy. 3295/1929. 25–26. p.

Vasvármegye és Szombathely város közkórháza, 1920-as évek vége (MNL VaML Képeslapgyűjtemény)

amely „nemcsak Magyarországnak, hanem Európának egyik legmodernebb berendezésű kórháza. A leggazdagabb államok akármelyik fővárosának is becsületére válhatnak.”³¹ – fogalmazott az ünnepség napján Lingauer Albin, a Vasvármegye hasábjain. A kormányzó aznap érkezett a megyeszékhelyre, majd a 10 órakor kezdődő felavatás után kíséretével megtekintette a kórházat. Ezután a püspökvárban ebédre látták vendégül, majd 4 órakor leventéünnepélyen vett részt. Az államfő 7 órakor utazott el Szombathelyről.³²

Az épület építésének körülményeit, történetét Pető Ernő igazgató–főorvos ismertette: a világháború után a betegek nem tudtak sem a grazi, sem a muraszombati, sem a bécsi kórházba menni, ezért ideigle-

nesen a III. kerületi elemi iskolában helyezték el őket.³³ A kórház a Gyöngyös patak két partján, 10 hold³⁴ területen, a Fehér Kereszt gyermekkórház egykori tartozékainak felhasználásával épült. Mellette 12 hold gazdasági terület található. A 12 épületben 800 beteget helyezhettek el.³⁵ A bejárat mellett rögtön a központi ambulancia található, ahonnan a különböző osztályokra irányították a betegeket. Ugyanitt egy internátust is létrehoztak, ahol 44 gyakorló orvost helyeztek el. A főépületben Vass József miniszter szobrát, valamint két márványtáblát avattak fel: az egyik a kórház megnyitásának, a másik az építésnek állított emléket. A földszinten

33 Horthy Miklós kormányzó Szombathelyen. = Vvm., 1929. szept. 3. 2. p.

34 1 katasztrális hold = 1600 négyszögöl = 5755 m².

35 A kormányzó és Vass miniszter országos ünnepség keretében felavatták a szombathelyi közkórházat. = PH, 1929. szept. 3. 5. p.

31 Haladást ünnepelünk. = Vvm., 1929. szept. 1. 1. p.

32 Horthy Miklós kormányzó ma reggel 9 órakor érkezik Szombathelyre. = Vvm., 1929. szept. 1. 4. p.

egy gyógyszerár és különböző diagnosztikai gépek kaptak helyet. Az első és a második emeleten a betegszobák és a műtők sorakoztak. Majd sorra következtek az osztályok: gyermekgyógyászati osztály, ideggyógyászat, urológiai osztály, illetve a gazdasági épületek.³⁶ Az ünnepségen dr. Pető Ernő főorvos megköszönte a kormány támogatását, amellyel „Szombathely városában az ország egyik legelső közegészségügyi létesítményét”³⁷ építhették meg. Ezt követően Horváth Kálmán alispán, Kiskos István polgármester és Vass József miniszter úr mondott beszédet.³⁸

A Vasvármegye cikkéből néhány összefoglaló információt is megtudhatunk a kórházról: a személyzet, beleértve az orvos, ápoló és egyéb alkalmazottakat is, 200 fő. Az építészeti terveket Jakabffy Zoltán műépítész, a gépészeti terveket Fritz Jenő gépészmérnök készítette. Az építkezés alatt átlagosan 300 munkást foglalkoztattak. A kórház területe összesen 43.000 négyzetmétert tett ki, amelyből beépített 9285 négyzetméter, míg a park és az út 33.715 négyzetméter.³⁹

Közvágóhíd

1921 végére a közvágóhíd állapota már nagyon leromlott, rendeltetésének nem felelt meg. Ezért a decemberi közgyűlésen az átalakításáról és bővítéséről döntöttek. Ennek keretében lebontották a borjúistállót, helyére állatorvosi irodát és lakást ter-

veztek emelni. Új marhaállások építését, az épület meghosszabbítását és a vágóhelyiségek bővítését tűzték ki célul.⁴⁰ 1922 augusztusában fogadta el a közgyűlés a legolcsóbb, 650.000 korona értékű ajánlatot adó Moór Géza építész terveit. A szükséges építőanyagra megszavazta a közgyűlés 300.000 korona átutalását. A korábbi 420.000 korona kiegészítése is megtörtént.⁴¹ Újabb lépésként 1923-ban sertésszűrőtelep építését határozták el, viszont az ehhez szükséges 12 millió koronát csakis alacsony kamatozású állami kölcsönből tudták volna beszerezni.⁴²

Ezután egy időre háttérbe szorult a kérdés, végül az 1920-as évek végén került ismét napirendre, ugyanis „*sem fogyasztási, sem közegészségügyi, sem állategészségügyi szempontból már nem megfelelő, sőt az említett egészségügyi szempontból állandó kifogás tárgyát képezi és a város felügyelő hatóságai több ízben utasították már új közvágóhíd létesítésére.*”⁴³ 1927 nyarán szakértekezletet hívtak össze, ahol a létesítendő üzem helyéről tárgyaltak. Három lehetőség jött szóba: a volt Mayer-féle motorgyár területe, a körmendi postaút mellett és a gróf Erdődy család gyöngyösszöllősi telke. A legmegfelelőbb helynek anyagi és megközelíthetőségi szempontból is az Erdődy-féle telek tűnt.⁴⁴ A keresztény községi párt és az Iparoskör a körmendi postaút melletti elhelyezést

36 Látogatás Szombathely és Magyarország legmodernebb kórházában. = Vvm., 1929. szept. 1. 2–3. p.

37 Vass miniszter gyönyörű szavai a kormányzóról: „Neki is a föld muzsikál, meg a szél, a magyar szél, a magyar erdő” = Új Nemzedék (továbbiakban: ÚN), 1929. szept. 3. 1. p.

38 Horthy Miklós kormányzó Szombathelyen. = Vvm., 1929. szept. 3. 2–3. p.

39 Látogatás Szombathely és Magyarország legmodernebb kórházában. = Vvm., 1929. szept. 1. 3. p.

40 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1920. december 1. 223/1921. 714–715. p.

41 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1922. augusztus 30. 149/1922. 282–283. p.

42 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1923. április 5. 103/1923. 183–186. p.

43 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1929. május 16. 116/1929. 288. p.

44 Helyi közügyek. Szakértekezlet a szombathelyi közvágóhíd és állatvásártér elhelyezése ügyében. = Vvm., 1927. júl. 14. 4. p.

támogatta.⁴⁵ A pénzügyi bizottság októberi ülésén végül a Mayer-féle motorgyár megvásárlása mellett döntöttek, hiszen ekkor már ez tűnt a legkedvezőbb megoldásnak. A területet 460.000 pengőért 12 évi részletfizetéssel a mindenkori bankkamatláb plusz 1%-os kamatra kapta meg a város.⁴⁶ A hely alkalmasságának, illetve a szükséges átalakítások felmérésére egy bizottságot küldtek ki. A szakvélemény szerint a telepen a közvágóhid minimális, 500.000 pengőt igénylő átalakítással elhelyezhető.⁴⁷ A közvágóhid építését és átalakítását törlesztéses kölcsönből kívánták finanszírozni úgy, hogy az építési és átalakítási költségekre 350.000 pengőt, a gépberendezésekre 300.000 pengőt, a kialakításra kerülő állatvásártér berendezésére 90.000 pengőt, azaz összesen 740.000 pengőt szerettek volna felvenni.⁴⁸ A beszerzendő gépeket tervpályázat mellőzésével, megbízás útján vásárolták. A beszerzéssel 5000 pengő tiszteletdíjért cserébe a Ganz és Társa gyárat bízták meg.⁴⁹

Novemberben már arról beszéltek, hogy a Motorgyár a legideálisabb a vágóhid céljára: a teherpályaudvar közelében feküdt, rendelkezett iparvágánnyal, az épületek kevés változtatással használhatóak.⁵⁰

1929-ben számoltak be ismét a közvágóhid építéséről: a számítások szerint

45 Helyi közügyek. A keresztény községi párt a közvágóhid és állatvásártér kérdése tárgyalásának elhalasztását kéri. = Vvm., 1927. júl. 23. 4. p.; Hol legyen az új szombathelyi közvágóhid és állatvásártér? = Vvm., 1927. júl. 27. 2. p.

46 Helyi közügyek. Szombathely városa megvásárolja a Mayer-féle motorgyárat. = Vvm., 1927. okt. 5. 3. p.

47 A szombathelyi közvágóhid átalakítása. = Munkaadó, 1928. okt. 10. 4. p.

48 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1929. május 16. 116/1929. 280–289. p.

49 MNL VaML Szv. Közgy. jkv., 1928. október 4. 214/1928. 440–441. p.

50 Az új közvágóhid a Motorgyár telkén legfeljebb tíz milliárdba kerül, minden más helyen legalább tizenhat milliárdba! = Vvm., 1927. nov. 23. 3. p.

összesen 740.000 pengőbe kerülne. A körmendi út melletti építkezés költsége jóval magasabb lett volna. A kölcsön felvételét elindították.⁵¹

Távozás a polgármesteri székéből

Kiskos István szolgálati ideje 1925-ben lejárt, viszont a belügyminiszter engedélyezte a 7000/1925. M. E. sz. rendelet 8. pontja és ezt a városokra kiterjesztő 5600/1925. B. M. sz. körrendelet alapján a szolgálatban való visszatartását. Ezt a város képviselő-testülete a következőképpen indokolta: *„szellemileg és fizikailag teljesen munkaképes s a város érdeke megkívánja, hogy az általa megkezdett beruházási munkálatokat továbbra is ő vezesse és fejezze be.”*⁵² Ebben a kérdésben 1 év múlva, az 3000/1927. M. E. sz. rendelet alapján, Kiskos Istvánra nézve a határozat a következő lett: *„nem kell intézkedni Kiskos István szombathelyi polgármester visszatartása ügyében sem, mert neki csak a háborús évek kétszeres számításával volna meg a teljes szolgálati ideje a háborús éveknek a nyugdíjba leendő kétszeres beszámítása, illetőleg annak megengedhetősége tekintetében azonban addig még végleges döntés nem történt és így nyugdíjba vonulása még szóba sem került.”*⁵³

1927. év végén aztán több érdekes esemény is történt a városban. Előbb november 9-én jelent meg egy cikk a Vasvármegegyében, amely arról számolt be, hogy az 1927. évi V. törvénycikk értelmében végrehajtott illetményrendezés Szombathelyen nem szabályszerűen történt. Az egyik kép-

51 A városi pénzügyi bizottság ülése. = Vvm., 1929. május 12. 5. p.

52 MNL Országos Levéltára (továbbiakban: OL) K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (továbbiakban: K 27.) 11/1926. június 18.

53 MNL OL K 27. 8/1927. december 9.

viselő félrevezette társait, amiért a bizottság rosszul tette meg javaslatát. Ennél is nagyobb probléma volt, hogy az egyik meg nem nevezett bizottsági tag állítása szerint, a törvény által eltörölt, korábban kapott közüzemi részesedéseket egyszerűen hozzáillesztették a képviselők reprezentációs költségéhez. Egy másik alkalommal pedig kiderült, hogy dr. Szabó István tisztí ügyész nem is tudott ezekről a törvényellenes intézményrendezésekről.⁵⁴ November 11-én Lingauer Albin vezércikkében ekképp fogalmazott az esettel kapcsolatban: „Mert Szombathelyen a városi önkormányzat képviselőtestülete csak szórakoztató játékszer egynémelyik tréfás tisztviselő urnak a kezében. [...] a szombathelyi városi tisztikar egy része egyenesen kifigurázza, bolonddá teszi, neveléses paprika-jancsivá és tartalom nélkül való szavazó-masinává alacsonyítja le a város önkormányzatát, illetőleg a város képviselőtestületét.”⁵⁵ A főszerkesztő, s egyben képviselő szerint az ügyet csak fegyelmi eljárás keretében lehet elintézni.⁵⁶ Erre a polgármester november 17-én rendkívüli tanácsulést hívott össze, ahol döntöttek róla, hogy a helyi lapok szerint felmerült súlyos vádak miatt⁵⁷ december elején a szombathelyi városi tanács fegyelmi vizsgálat megindítását kéri maga ellen, a feliratot maga Kiskos István nyújtotta át az alispánnak. Az indoka, hogy ha maga nem, felsőbb hatóság kezdeményezte volna a vizsgálatot.⁵⁸

54 Szombathely város képviselőtestülete törvénysértő határozatot fogadott el az intézményrendezés ügyében. = Vvm., 1927. nov. 9. 2. p.

55 Lingauer Albin: Most már elég! = Vvm., 1927. nov. 10. 1. p.

56 Súlyos vádak hangzottak el a magisztratus ellen Szombathely közgyűlésén. = Vvm., 1927. nov. 15. 2. p.

57 Szombathely tanácsa fegyelmit kért önmaga ellen. = Városok Lapja (továbbiakban: VÁL), 1927. dec. 1. 244. p.

58 Szombathely tanácsa fegyelmit kér önmaga ellen. = Magyar Jövő, 1927. dec. 8. 4. p.

Ezt követően december 27-én rendkívüli gyűlésre hívta a város pénzügyi bizottságát Kiskos István, ahol bejelentette, hogy karácsony előtt Horváth Lajos főszámvevő tájékoztatta, miszerint a városi pénztárhoz beosztott díjnok, Hegedüs Antal 20.712 pengő 56 fillért lopott el az adóhivatalhoz beérkező csekkék és utalványok segítségével. A polgármester azonnal elrendelte Magyar István pénztáros és Csonka Lajos ellenőr ellen a fegyelmi vizsgálatot. Hegedüs szülei és apósa vállalták a kártérítést. Ha a bizottság elfogadja ezt, nem indítanak eljárást fiúk ellen.⁵⁹ Hegedüs, mikor visszaérkezett a városba, vallomásaiban elmondta, hogy áprilisban kezdte a tevékenységet: az adófizetők csekklapjait eldugta, a pénzt pedig kivette a pénztárból.⁶⁰ Az esetre úgy derült fény, hogy a vármegye is csekken teljesítette adóját, ennek ellenére adóintést kapott az elmaradt fizetés után. Miután az alispán közölte, hogy a törvényhatóságnak nincs hátraléka, vizsgálatot kezdeményeztek, amely során kiderült a hiány. A bizottság végül feljelentést tett Hegedüs ellen, akit rövidesen el is fogtak.⁶¹ A polgármester a rendőrségi nyomozás alapján felfüggesztette Magyar István pénztárost és Csonka Lajos ellenőrt az állásukból.⁶²

1928 augusztusában a vármegye megkeresésére belügyminiszteri vizsgálat indult a város házi ügykezelés felett. Az ellenőrzés hétfőtől péntekig tartott, és

59 Egy városi díjnok hosszabb időn át 20.000 pengőt lopott el a városi pénztárból. = Vvm., 1927. dec. 28. 3. p.

60 Rossz motorbiciklijé miatt húszezer pengőt lopott a városi pénztárból egy szombathelyi díjnok. = Esti Kurír, 1927. dec. 30. 7. p.

61 Egy városi díjnok hosszabb időn át 20.000 pengőt lopott el a városi pénztárból. = Vvm., 1927. dec. 28. 3. p.

62 Magyar István pénztárost és Csonka Lajos ellenőrt felfüggesztették állásuktól. = Vvm., 1927. dec. 30. 5. p.

Osváth László miniszteri titkár és Görög Jenő belügyi számvevőszéki tanácsos folytatta.⁶³ Szeptemberben érkezett meg a vizsgálat eredménye, amely kifogásolta egyrészt a kapott kölcsönök más irányú felhasználását, másrészt a pénzmaradványok letétbe utalását, majd költségvetésen kívüli tételekre történő felhasználását,⁶⁴ harmadrészt, hogy „*a polgármester megtúrta, hogy a városi pénztáros és az ellenőr olyan kezelési teendők ellátásával bíztak meg egy napidíjast, amely funkciók végzésére csak hivatali esküt tett tisztviselők jogosultak.*”⁶⁵ Erre a miniszteri vizsgálatra hivatkozva az 1929. januári közgyűlésen a polgármester bejelentette, hogy nyugalomba vonul, de a város szeretete volna, ha megváltoztatja az elképzelését.⁶⁶ Indokként elmondta, hogy a városháza ellen elrendelt miniszteri vizsgálat rossz hatással volt az egészségére, s az izgalmakat tovább nem bírja.⁶⁷ Mivel a következő közgyűlésen teljes bizalmat szavaztak neki, a polgármester visszavonta a lemondását.⁶⁸

1929. március elején rendelt el Vas vármegye alispánja fegyelmi eljárást Kiskos István polgármester és Fóth Kálmán városi adóhivatali főszámvevő ellen, hivatali szabálytalanságok és mulasztások miatt. Az indoklás szerint Hegedüs Antal csak a polgármester mulasztása miatt követhette el a visszaéléseket. A városszervezési szabályrendelet szerint előírt havi vizsgálatot több ízben is elmulasztotta a városi adó-

hivatalnál, hiszen 1927-ben összesen csak három pénztárvizsgálatot tartott és ezek is hiányosnak bizonyultak.⁶⁹

1930 elején ismét fegyelmi vizsgálat indult több városi tisztségviselővel együtt Kiskos István ellen is, mivel az 1927 decemberében történt sikkasztás ügyében elmulasztották a vizsgálatot. A polgármester 50 pengő pénzbüntetést kapott.⁷⁰ Látszólag nyugvópontra került a történet, de egyre inkább érezhetővé vált, hogy ez egy állandó támadási felületet biztosít a polgármester ellen.

A megoldást ebben a helyzetben egy szomorú esemény szolgáltatta: 1930. szeptember elején Vass József, a szombathelyi kerület képviselőjének elhunytja után, a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt az október 9-re kitűzött választásra őt jelölte.⁷¹ Szeptember 18-án már arról írtak, hogy a szombathelyi polgárság Kiskos István, viszont az ellenzéki érzelmű választók, Pallavicini György örgróf jelöltségét támogatták.⁷² Szeptember 21-én bár még hivatalosan nem fogadta el a jelölést, indulása esetén biztosra vették megválasztását.⁷³ 4 nap múlva, 25-én már azt olvashatjuk, hogy Kiskos István a kereszténypárt programjával vesz részt a megmérettetésen, és bemutatkozó látogatást tett Ernst Sándornál,

63 Befejezték a belügyminiszteri vizsgálatot a szombathelyi városházán. = Vvm., 1928. aug. 12. 4. p.

64 Fegyelmi eljárás indul Horváth György dr. városi tanácsos ellen. = Vvm., 1928. szept. 18. 5. p.

65 Fegyelmi a szombathelyi polgármester és főszámvevő ellen. = VÁL, 1929. ápr. 1. 95. p.

66 A szombathelyi polgármester nyugalomba vonul. = Kis Újság (továbbiakban KÚ), 1929. jan. 17. 6. p.

67 A szombathelyi polgármester nyugalomba vonul. = PH, 1929. jan. 16. 13. p.

68 A szombathelyi polgármester visszavonta lemondását. = Magyarság, 1929. febr. 10. 12. p.

69 Fegyelmi eljárást rendelt el az alispán Kiskos István polgármester és Fóth főszámvevő ellen. = Vvm., 1929. márc. 8. 3. p.; Vas megye alispánja fegyelmi eljárást rendelt el Kiskos István szombathelyi polgármester és Fóth Kálmán adóhivatali főszámvevő ellen. = 8 Órai Újság (továbbiakban: 8ÓÚ), 1929. márc. 9. 14. p.

70 Ítélet a szombathelyiek fegyelmi ügyében. = VÁL, 1930. febr. 1. 106. p.

71 Kiskos polgármester – képviselőjelölt. = VÁL, 1930. okt. 1. 346. p.

72 Kiskos István és Pallavicini György örgróf a szombathelyi jelöltek. = Debreceni Újság, 1930. szept. 19. 6. p.; Szombathely Kiskos polgármestert akarja képviselőnek jelölni. = Az Est, 1930. szept. 19. 7. p.

73 Szombathely jelöltje: Kiskos István. = Hír, 1930. szept. 21. 4. p.

Kiskos István polgármester, 1930 körül
(A városok állami támogatása. =
VáL, 1930. jan. 1. 52. p.)

viszont ellenzéki jelölt még nem akadt. Bár pártonkívüliként elképzelhetőnek tartották, hogy Szécsen Miklós elindul.⁷⁴ Október 1-jén már egyhangú választást jósoltak, mert a polgármesternek nem akadt ellenjelöltje.⁷⁵

Programbeszédét szeptember 28-án mondta el Szombathelyen a Kovács-szálló nagytermében. Kiskos hangsúlyozta, hogy a keresztény párt terveit kívánja követni és a gyakorlati politikát fogja sürgetni.⁷⁶

74 Szombathelyen még nem akadt ellenzéki jelölt. = Az Est, 1930. szept. 25. 4. p.

75 Kiskos Istvánnak nem lesz ellenjelöltje Szombathelyen. = KÚ, 1930. okt. 1. 6. p.

76 Kiskos István programbeszédje. = Hír, 1930. szept. 28. 1–5. p.; Kiskos István vasárnap mondja el Szombathelyen programbeszédét. = 8ÓÚ, 1930. szept. 27. 5. p.; Ernszt Sándor népjóléti miniszter Kiskos István programbeszédén. = 8ÓÚ, 1930. szept. 30. 4. p.

A képviselői jelölése után, október 3-án lemondott polgármesteri pozíciójáról.⁷⁷ A szombathelyi közgyűlés az október 16-ai rendkívüli ülésén búcsúztatta el, s ekkor döntöttek nyugdíjazásáról és Szombathely díszpolgárává választásáról.⁷⁸

Október 9-én, reggel 8 órakor Herbst Géza nyugalmazott alispán, választási elnök egyhangúlag megválasztott képviselőnek jelentette ki őt.⁷⁹

Képviselőként

Rövid, 1931. június 6-ig tartó képviselőisége alatt egy alkalommal szólalt fel az országgyűlésen: 1930-ban, a költségvetési törvényjavaslat részletes vitájánál. Beszédében ellenezte a létszámcsökkenést, s inkább az okszerű takarékoskodásra hívta fel a figyelmet. Foglalkozott még a tisztviselőkérdéssel: meggyőződése, hogy a tisztviselők panasz nélkül teljesítik az előírt kötelességeket, és mivel a legnehezebb időkben is helyt álltak, a segélyeket fenn kell tartani nekik. Szerinte a városi tisztviselők tervezett 10%-os csökkentése káros lenne a városfejlesztésre. Javasolta, hogy a házadót engedje át a pénzügyminiszter a városoknak.⁸⁰

Újabb választások

1931 májusában kezdték felállítani a jelölteket a választásra. A szombathelyi kerület-

77 Kiskos István nyugdíjazása. = VáL, 1930. okt. 15. 368. p.

78 Kiskos István díszpolgárrá választotta Szombathelyen. = VáL, 1930. nov. 1. 387. p.

79 Harc a pacsai mandátumért. Kiskos István Szombathely képviselője. Gazdátlaná válik a regőcei kerület. = KÚ, 1920. szept. 29. 2. p.; Kiskos István Szombathely képviselője. = VáL, 1930. okt. 15. 365. p.

80 Takarékoság és újra a pléharckép a Házban. = Budapesti Hírlap (továbbiakban BH), 1930. dec. 6. 2. p.

ben ekkor még úgy állt, hogy Kiskos István marad a kereszténypárt jelöltje, de felmerült Ernszt Sándor neve is, ha elhagyná az ipolysági kerületet.⁸¹ Ernszt Sándor pünkösd hétfőre tervezett miniszteri látogatásának célja Kiskos támogatása lett volna, azonban a vizitáció elmaradt, így a hónap végén már arra következtek a lapok, hogy Kiskost, mint jelöltet, ejtették.⁸² Június közepén adtak hírt róla, hogy Kiskos Ernszt javára visszalépett, akinek győzelme kétségtelen, így ha az ipolysági kerületben is megválasztják a népjóléti minisztert, kérdés, hogy melyik mandátumot tartja meg.⁸³

Ezek után természetesen nagy közérdeklődés övezte a szombathelyi választási előkészületeket, bár minden izgalomtól mentes voksolásnak néztek elébe. A kerületben, négy másikkal együtt, a kormány és a helyi erők által is támogatott Ernszt Sándor kereszténypárti, népjóléti miniszter indult, s a többi jelölt, Kiskos István, dr. Tóth László és Radó Lajos sorra jelentették be visszalépésüket. A várakozásoknak megfelelően Ernszt Sándor fényes sikert aratott, azonban augusztus elején, a sokak által már sejtett esemény is bekövetkezett: lemondott szombathelyi mandátumáról, utódának a volt varsói követet, Zita királyné külpolitikai tanácsadóját, Csekonics Iván grófot ajánlotta. A második fordulóra a keresztényszocialista szakszervezetek nagyválasztmányja dr. Tóth László szombathelyi ügyvédet jelölte, s hamarosan Kiskos István is bejelentette, hogy ringbe száll párton kívülként. Lingauer Albin a Vasvármegyében a legitizmus fontosságával indokolta, miért is Csekonics az ideális jelölt. Az augusztus 23-ai válasz-

táson Csekonics Iván és dr. Tóth László között szoros lett az eredmény, így új voksolást tűztek ki, Kiskos István viszont ezen már nem vett részt. A kerületben végül Csekonics gróf lett a képviselő.⁸⁴

A visszavonult polgármester ellen 1934 augusztusában került sor a városközi sikkasztással kapcsolatos vizsgálatra. A város 34.000 pengővel károsodott, azonban a sikkasztó, Hegedüs Antal ingóságainak árverése után ez az összeg lecsökkent. Hegedüs 2,5 év börtönt kapott. A jogügyi bizottság fegyelmi eljárást indított Kiskos István akkori polgármester, Fóth Kálmán adóügyi főszámvevő, Horváth Lajos háztartási főszámvevő, Magyar István pénztárnok és Csonka Lajos ellenőr ellen. Magyar Istvánt állásvesztésre ítélték, Csonkánál eltekintettek a büntetéstől, mert közben nyugalmazták, Kiskos 50 pengő, Fóth 100 pengő pénzbüntetést kapott, valamint kimondták az egyetemleges kártérítési kötelezettséget. Fellebbezés után Kiskosnál a fegyelmi bíróság a fegyelmi vétséget megállapította, de mellőzte a büntetés kiszabását, Magyar állásvesztése 500 pengő büntetésre módosult, Fóth és Horváth ítéletét helyben hagyták.⁸⁵

1935. december 23-án a közgyűlésen tárgyalták az 1927. évi városközi lopás esetét. „A képviselőtestület ugyanis a bűnvádi és fegyelmi ügyek lezajlása után megállapította Magyar és Csonka, továbbá Kiskos István, Fóth Kálmán és Horváth városközi

81 Bethlen miniszterelnök a kerületekre akarja bízni a jelöléseket. = Az Est, 1931. máj. 9. 5. p.

82 Elmaradt a szombathelyi miniszter-látogatás. = KÚ, 1931. máj. 28. 3. p.

83 Vas megyében alig küzdenek. = Friss Újság, 1931. jún. 16. 8. p.

84 Timár István: Az 1931. évi országgyűlési választások Vas megyében a helyi sajtó tükrében. = Vasí Szemle, 1990. 1. sz. 95–107. p., 104–106. p.; *Uő*: Országgyűlési választások Vas megyében az 1930-as években. In: Előadások Vas megye történetéről. 3. Szerk. Tilcsik György. Szombathely, 2000. 39–49., 42–43. p. (Vas megyei levéltári füzetek; 9.)

85 Szombathely városa kártérítésért beperelte több főtisztviselőjét. = KÚ, 1934. aug. 23. 7. p.; A díjnak sikkasztása miatt fegyelmi pénzbüntetésre ítélték az ellenőrző főtisztviselőket. = VÁL, 1933. ápr. 1. 167. p.

tisztviselők anyagi felelőségét. Ezt a határozatot, amely szerint ezeknek a tisztviselőknek kellett volna megfizetni a 24 761 pengős kárt, a vármegye nem hagyta jóvá.⁸⁶ A közgyűlésen úgy döntöttek, hogy nem indítanak kártérítési pert a tisztviselők ellen, hanem a felfüggesztési idő alatti fizetésükből vonnak le 3700 pengőt, amelyet a kár csökkentésére fordítanak majd.⁸⁷

Magánélete

1897. év végén jegyezte el választottját,⁸⁸ majd 1898. február 16-án Szombathelyen nősült meg.⁸⁹ Neje Halcz Mária Lujza.⁹⁰ Négy gyermekük született: István Sándor, Magdolna Rozália Mária, Tibor Ede Sándor és Márta Mária. Közülük két gyermek maradt életben: Magdolna, aki 1900. május 26-án és Márta, aki 1908. augusztus 26-án jött világra. 1919. január 23-ig éltek együtt Szombathelyen, majd elváltak.⁹¹

Aválást május 20-án indította el a feleség. Ekkor ő már a Tizenháromváros 11-ben lakott egy két szoba konyhás lakásban. Mindkét gyermeküket ő nevelte, s férjétől 500 korona tartásdíjat kapott.⁹² Az eljárás során Halcz Mária Vas vármegye Intézőbizottságához fordult, amelynek során, mint másodfokú gyámhatóság a szombathelyi

árvaszék határozatát hatályon kívül helyezték és kimondták, hogy a 11 éves Márta édesanyja gondozásában marad. Az apa minden vasárnap délután 2 és 4 óra között az anya lakásán látogathatja a gyermeket, biztosítva ezzel a kapcsolatot. Bár az árvaszéki határozat nem maradt fenn, a hatályon kívül helyezésből megtudható, hogy mit tartalmazott. E szerint Márta a nyári szünidőt édesapja gondozásában töltötte volna. A fellebbezést azzal indokolták, hogy „az egyik érdekelt fél – az édesanya közvetlen meghallgatása nélkül hozatott és érdemben is sérelmes a kiskorú érdekeire, mert [...] a nyári szünidőre [...] az anya gondozása alól teljesen kiveszi.”⁹³ Ezt azért is tartották aggályosnak, hiszen az apa egyedül élt, s a nap nagy részében, vezető beosztásából adódóan, feladatai foglalták el.⁹⁴ A válóper szeptemberre befejeződött, hiszen Márta szegénységi bizonyítványában az édesanya már elváltként szerepelt.⁹⁵

Mindkét leány továbbtanult.⁹⁶ Magdolna Újpesten élt már 1919. január 23-a óta.⁹⁷ 1923. szeptember 25-én Budapesten ment férjhez Destek Istvánhoz, a Szombathelyi Általános Bank ügyvezető igazgatójához.⁹⁸ Márta dr. Szilágy László hitvese lett, aki 1943-tól Miskolc polgármestere volt.⁹⁹

Kiskos István 1945. július 4-én délután hunyt el Szombathelyen.¹⁰⁰

86 Viharos botránnyok Szombathely parlamentjében egy Nep-küldöttség körül. = 8ÓÚ, 1935. dec. 24. 4. p. 87 Uo.

88 Házasság. = BH, 1897. nov. 17. 8. p.

89 MNL VaML Vas vármegye állami anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye (továbbiakban: Áll. akv.) Szombathely, házassági anyakönyv 26/1898.

90 Született: Budapest, Terézváros, 1878. szeptember 8. Ikertestvére Rozália Augusztá. Apja: Halzl Antal Ernő királyi posta hivatalnok, édesanyja Dömötör Rozália. Budapest Terézvárosi r. k. születési anyakönyv 1778/1878.

91 MNL VaML Szombathely város polgármestere iratai. Közigazgatási iratok (továbbiakban: Szv. Pm. Közig. ir.) I. 922/1919.

92 MNL VaML Szv. Pm. Közig. ir. I. 3089/1919.

93 MNL VaML Vas vármegye Direktóriumának iratai. Általános iratok (továbbiakban: Vvm. Dir. Ált. ir.) 5543/D/1919.

94 MNL VaML Vvm. Dir. Ált. ir. 5543/D/1919.

95 MNL VaML Szv. Pm. Közig. ir. I. 4362/1919.

96 Uo. Az iktatókönyvi bejegyzésben is és az iraton is Kiskos Mártát egyetemi hallgatóként tüntették fel. Az iraton eredetileg Magda szerepelt, ezt írták át. A születési dátum egyértelműen Mártáé. Ugyanitt Magdolnát tanulónak írják.

97 MNL VaML Szv. Pm. Közig. ir. I. 3609/1919.

98 Házasság. = ÚN, 1923. szept. 23. 9. p., Házasság. = Az Ujság, 1923. szept. 23. 7. p.

99 Házasság. = PH, 1940. jún. 2. 6. p., Dr. Szilágy László lett Miskolc polgármestere. = Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap, 1943. máj. 6. 3. p.

100 MNL VaML Áll. akv. Szombathely, halotti anyakönyv 1206/1945.

Megítélése

Minden probléma és nehézség ellenére, Kiskost és polgármesterségét általában pozitívan értékelte a korabeli sajtó. 1916-ban így írt róla Az Ujság: *„Fiatal, agilis, széles látókörű és városa ügyeit szívén hordó férfi, a kit a háboru ideje alatt egyhanguan választott meg a város polgármesterének, miután másfél évi helyettes polgármesteri működéséből meggyőződött kiváló képességéről.”*¹⁰¹

1922-ben azután már megjegyzi, hogy az 1921. évi „királynapok” erősen rányomták bélyegét a város első emberének népszerűségére is. *„Ha véletlenül nem ennyire tevékeny, népszerű a polgármester, bizony gondot okozhatna neki a legközelebbi tisztujtás.”*¹⁰² Most már tudjuk, hogy valóban nem jelentett problémát.

Sikeresen átvezette a várost a háborún és az azt követő forradalmakon.¹⁰³ 1917-ben megkapta a polgári érdemrend II. osztályát¹⁰⁴ a háború során teljesített kiváló és buzgó munkájáért.¹⁰⁵

Kiskos István polgármestert 1924-ben a kormányzó, a miniszterelnök előterjesztésére, magyar királyi kormányfőtanácsosnak nevezte ki.¹⁰⁶ A jutalmat *„a közélet terén kifejtett érdemes tevékenysége elismeréséül”*¹⁰⁷ kapta. *„Méltságos férfiút alig érhet e kitüntetés, mint Kiskos Istvánt, aki hosszú*

*közéleti pályáján mintaképe a szorgalmas, lelkiismeretes, gerinces köztisztviselőnek, a jóságos hivatali főnöknek s az önfeláldozó, tettekre kész, nemeslelkű embernek és jóbarát-nak”*¹⁰⁸ – fogalmazott a Városok Lapja.

Polgármesteri működéséről és a város fejlődéséről 1925-ben és 1926-ban az országos sajtóban megjelent, Szombathelyt leíró cikkekben olvashatunk. Bár a megyeszékhely vasútállomása nem rendelkezett fedett csarnokkal, mint más városok ekkor, a kultúra, a szállodák, a kávéházak tekintetében igazi nagyvárosnak számított. *„Szombathelyen mindenki dolgozik. [...] Bérházak, villák egész sora épült fel az elmúlt esztendőben. [...] De a köztisztaság is szívén fekszik Szombathelynek. Eddig poroszkáló lovak húzták az öreg öntözőkocsikat, most a város öntöző- és seprőautót szerez be, hogy a város higiéniai szempontjából se eshessen kifogás alá. És ha ne adj Isten tűz támadna, hát a tűzoltók is autón robognak a veszélyeztetett vidékre. [...] Szombathely kulturváros csak a színházzal vannak bajok. [...] Ezzel szemben van egy hely, amelyen mindig telt ház előtt játszanak. S ez a Szombathelyi Atlétikai Klub sporttelepe. [...] Újjáépítés, felfrissítés az egész vonalon.”*¹⁰⁹ Természetesen minden pozitívuma ellenére akadtak hiányosságok Szombathelyen is. Így néhány millió aranykorona külföldi kölcsönt igényelt, hogy a vízvezetékeket, csatornákat frissítsék, újjáépítsék és a kor viszonyainak megfelelően modernizálják. Továbbá a városnak modern vágóhídra, új főreáliskolai és leánygimnáziumi épületre lett volna szüksége¹¹⁰ – írták 1925-ben.

Bő fél évre rá, 1926 tavaszán a következő jelent meg a Magyarország hasábjain: *„Ma azután, – közel másfél évtizede már Kiskos*

101 Nyilatkozatok a város és vármegye háborús életéről. (A polgár mester Szombathelyről.) = Az Ujság, 1916. aug. 27. 9. p.

102 Ahol IV. Károly lakott. = Az Ujság, 1922. júl. 30. 5. p.

103 Vasmegyei fejek. Szerk., kiad. Halász Imre. Szombathely, 1930. 25. p.

104 MNL OL K 27. 7/1917. október 26.

105 Háborús kitüntetések. = VÁL, 1917. dec. 15. 280. p.

106 Új kormányfőtanácsosok. = PN, 1924. jún. 13. 5. p.; Hírek néhány sorban. = Dunántúl, 1924. jún. 13. 1. p.; Új kormányfőtanácsosok. = NÚ, 1924. jún. 13. 7. p.; Új kormányfőtanácsosok. = Magyarság, 1924. jún. 13. 6. p.

107 Kiskos István kitüntetése. = VÁL, 1924. jún. 15. 90. p.

108 Uo.

109 Szombathely városa számüzte falai közül a politikát. = Ujság, 1925. aug. 20. 4. p.

110 Uo.

István polgármester vezetése alatt – naggyá és széppé fejlődött Szombathely s adósságai is elviselhetőek. A beruházások a város fejlesztését, szépítését változatlan energiával folytatják azért.”¹¹¹ Nagy beruházási program munkáiról számolt be a lap: a lakás-szükség enyhítésére építkezésekbe kezdtek. 600 millióért tornacsarnokot, 700 millióért a fiúkereskedelmi iskola 2. emeletét építették meg. A szegényházat és a gyámoldát összevonták, helyén zeneiskolát terveztek. Kibővítették a csatornahálózatot. Az útépités és aszfaltozás pedig mindennapos tevékenységgé vált. A MÁV a dolgozóinak már sok lakást építtetett. A magánépítkezések is fellendülőben voltak.

„Szombathely hatalmas, szép és nagy. Most készül magába olvasztani a már vele teljesen egybeépített Gyöngyösszőlős és Kámon¹¹² községeket, amiáltal területe 2012 kat[asztrális] holddal fog gyarapodni. Pénzpiaca egészséges, kereskedői nagy szolidaritással kiválóan úszták meg a kritikus időköt s gyárai is jobbára szépen prosperálnak.”¹¹³ Mindezt az eredményt a cikk írója, Lévai Jenő a korábbi polgármester, Éhen Gyula érdemének tekintette, akivel szemben 1914-ben Kiskos fölényesen nyert a polgármester-választáson.

Ugyanakkor a megyeszékhely állapotát Kiskosnak és helyettesének, egyben későbbi utódának, Újváry Edének tulajdonították: „Szombathelynek a fejlődése, szép munkája azonban egészen természetes. A város élén olyan férfiak állanak, akik először is világosagyu, nyugat-európai műveltségű emberek, másodsor pedig csak hivatásuknak élnek. Semmiféle politikai jelszó kedvéért nem hagyják el a munka órhelyét, nem rekesztik ki az ügyek vezetéséből azokat, akiknek politikai állásfoglalása nem egyezik esetleg a többség elveivel. A város polgármestere Kiskos István kormányfőtanácsos. Nagy kulturájú, emellett joviális, tipikus magyar úr, akinek minden gondolata a városé.”¹¹⁴

Kétségtől a legnagyobb eredménye, amelyet még képviselői mandátuma betöltésekor is kiemeltek, a háború során végzett munkája: „Brenner Tóbiás [...] csendes munkával kidolgozta az adósságot, azután átadta helyét Kiskos Istvánnak (most képviselője a városnak), aki átsegítette a háború inségén a forradalom kilengésein Szombathely városát.”¹¹⁵

111 100 milliárdos közmunka indult meg Szombathelyen. = Magyarország, 1926. ápr. 25. 12. p.

112 Kámont 1950-ben csatolták Szombathelyhez. Kovacsics, 1993. 154. p.

113 Uo.

114 Szombathely városa számüzte falai közül a politikát. = Ujság, 1925. aug. 20. 4. p.